

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор”

в област на висше образование 1. 2. Педагогика (Специална педагогика)

Автор на дисертацията: **Хариклия Йоанис Бриасули**, докторант в СУ „Св. Климент Охридски“

Научен ръководител: проф. дпн Цветанка Луканова Ценова

Автор на становището: **проф. дпн Цветанка Луканова Ценова**, СУ „Св. Климент Охридски”

Тема: „Дефицит на вниманието и хиперактивност и тяхното отражение върху способността за учене при дислексия на развитието“

I. Оценка на актуалността и значимостта на разработения научен проблем

Дисертацията на Хариклия Бриасули е посветена на взаимовръзката между синдрома Дефицит на вниманието/хиперактивност (ДВХА) и нарушенията на способността за учене – тема, привличала активно вниманието на изследователите в последните десетилетия. Нарастващото разпространение на ДВХА и влиянието, което синдромът упражнява върху училищните постижения на засегнатите ученици, обуславят актуалността и високата социална значимост на темата на дисертационния труд. Между двата вида патология е установена често срещана коморбидност, но не се знае достатъчно за това, конкретно какви трудности имат учениците с ДВХА и дислексия. Трудът на Хариклия Бриасули подлага на проучване и анализ именно трудностите в овладяването на учебен материал, които тези ученици срещат. Изследва се как и в кои области се проявява нарушената способност за учене – четене, писане, правопис, математика и в това се състои оригиналността на дисертационния труд.

II. Оценка по формални показатели: обем, структура, оформление и стил на изложение

Дисертацията е написана върху 192 стандартни страници, от които 147 текст, а останалите представляват библиография и приложения. Използвани са 331 литературни източника, правилно подбрани и пряко свързани с дисертационната тематика. Преобладаващо проучената литература е съвременна, като значителна част от нея е от последното десетилетие. Естеството на проучената литература позволяват изчерпателен анализ на разработвания проблем в теоретичен аспект. Около половината от текста съдържа литературен обзор, другата половина представя собственото изследване на докторантката. Отделните части на дисертацията са добре обособени и озаглавени.

Обемът, структурата, оформлението на труда напълно отговарят на изискванията за научен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Стилът на изложението е четивен и достъпен, което допринася за разбираемостта на текста.

III. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

1. Увод и преглед на теорията по темата на дисертацията

Уводът дава представа за мотивацията за насочване към темата на дисертацията и за нейната значимост. В него докторантката обосновава необходимостта от разработване на дисертационната тема и сбито представя сърцевината на научното изследване. Уводът убедително изтъква актуалността на избраната тема и въвежда в понататъшното изложение на научната материя.

Теоретичната част на дисертацията е разпределена в две глави, в първата от които докторантката разисква проблематиката около ДВХА, а във втората – тази във връзка с дислексия на развитието. Двата вида патология са много добре изяснени от гледна точка на тяхната същност, етиология и типология. Дискутирани са въпроси, съдържащи богата научна информация, която компетентно е подложена на анализ. Много добре са очертани признаците, включително възрастовите, с които се проявяват двете нарушения, задълбочено са коментирани причините за тяхната поява, отделено е внимание на честотата на разпространението им. В тази си част текстът на дисертацията съдържа изложение на множество авторски становища и научни дискусии, които докторантката представя умело, като изтъква връзката между ДВХА и дислексия на развитието.

Теоретичният обзор изцяло корелира с темата на дисертацията. Изчерпателно, но без да се впуска в излишно теоретизиране, авторката е проучила и представила цялата концептуална база на своето собствено изследване. Литературните данни са разгледани обективно, с разбиране и вникване в тях. В теоретичната част на дисертацията личи умение за извличане на полезна информация с научен характер, за сравнение, анализ и обобщение на литературен материал. Цитирането на литературните източници също е на високо равнище и свидетелства за адекватно опериране с научната литература.

2. Програма на изследването

Дизайнът на изследването е много добре построен. То се ръководи от три ясно определени цели и от три хипотези, основното в които е търсенето на взаимовръзка между трудностите при овладяване на четене, писане, правопис, математика и подтипа на синдрома ДВХА. Изследването е осъществено с два инструмента на изследването – две скали. Единият от инструментите на изследването е насочен към установяване подтипа на ДВХА, а другият – към установяване нивото на трудност при четене, писане, правопис и математика. Информацията по двете насоки на изследването е събрана чрез вземане на мнения на 101 учители, работещи с ученици с ДВХА. Инструментите на изследването са много добре подбрани с оглед на неговите цели и хипотези, броят на респондентите позволява събирането на надеждна информация. В методологията на

изследването присъства необходимата логическа взаимовръзка между отделните му компоненти. Методологията позволява достигането до пълноценен емпиричен материал.

3. Анализ и представяне на резултатите от изследването

Най-високи постижения авторката отбелязва в третата глава на дисертацията, при анализа на резултатите от изследването. Те са представени подробно и обсъдени в очакваната систематична последователност. Най-важното от резултатите е включено в 35 таблици и 32 графики, които създават прегледност и илюстрират добре научната фактология.

Данните са подложени на щателен статистически анализ с подходящи статистически методи и са прокоментирани от позицията на тяхната статистическа валидност и значимост. Част от резултатите разкриват симптомите на ДВХА и, респективно, дават сведения за подтиповете на ДВХА, като от такава гледна точка се очертават четири подтипа. В допълнение е измерена и връзката между отделните подтипове. Друга част от резултатите дава представа за това, до каква степен при учениците с ДВХА се срещат нарушения на четенето, писането, правописа и математиката. Най-ценни са резултатите от измерването на връзката между тези нарушения и подтипа на ДВХА, като тук са констатирани много интересни факти.

От начина на изложение на материала в тази част на дисертацията може да се заключи, че докторантката умее много добре да регистрира, проследява, анализира емпирични факти, да ги съпоставя и обобщава, извличайки съществена информация. Личи, че собственото изследване е осъществено според изискуемите регламенти, а получените резултати са подложени на прецизен количествен и качествен анализ. Установяват се достоверни факти и закономерности, които свидетелстват, че целите на изследването са реализирани по заложения в дизайна на изследването начин.

4. Изводи и приноси от изследването

От изследването произтича логически издържана финална част. Тя съдържа необходимите компоненти, обобщаващи изследователската работа. Хипотезите са правилно обсъдени, формулирани са логични изводи от проведеното изследване. Става ясно, че учениците от отделните подтипове на ДВХА имат повече затруднения в определени области (измежду четене, писане, правопис, математика), отколкото в други области, единствено тези от подтип невнимание срещат затруднения във всички области. Именно тона е основният и най-ценен принос на изследването. Относно демографските характеристики на учителите, те не влияят за определяне симптомите на ДВХА и затрудненията в ученето.

Тук имам две забележки:

1. В частта „Дискусия“ би трябвало собствените резултати да бъдат по-конкретно съпоставени с резултатите на други изследователи, провеждали сходни изследвания.

2. Приносите от изследването следва да се намират след заключението, а не преди него.

Смятам, че основният, най-оригиналният принос от изследването се състои в намирането на съответствие между подтиповете на синдрома Дефицит на вниманието/Хиперактивност и проявите на нарушената способност за учене.

Изследването разкрива детайли във връзка с обучителните затруднения при учениците с ДВХА, които имат отражение както върху научната теория, така и върху практиката. Въз основа на съдържанието на труда може да се заключи, че той е оригинален по замисъл, стойностен по съдържание, с приносен характер по отношение на специалната педагогика и сродните ѝ науки.

IV. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът на дисертационния труд е с обем от 58 страници и е оформен според изискванията в структурен, съдържателен и технически аспект. Той представя основните компоненти на дисертацията и най-важните резултати от изследването в достатъчно изчерпателен вид. Авторефератът отразява адекватно дисертационното съдържание и позволява научната общност да се запознае накратко с най-важното в труда.

Докторантката има три публикации, свързани с темата на дисертационното изследване. Заглавията и съдържанието на публикациите показват добри умения за представяне на научни тези. Тази публикационна активност удовлетворява необходимостта от научни изяви на Хариклия Бриасули и отговаря на изискванията към докторантското обучение.

Заклучение

Дисертацията на Хариклия Бриасули е добре замислен, правилно структуриран и адекватно осъществен научен труд с научна, практическа и обществена значимост. В него тя е проучила, проверила и обобщила важна за теорията и практиката на специалната педагогика информация. Качествата на дисертационния труд показват, че докторантката владее методологията на научните изследвания, може самостоятелно да ги извършва и има перспектива да се развива на научното поприще.

На основание цялостно положителната си оценка смятам, че уважаемото Специализирано научно жури може да присъди на Хариклия Йанис Бриасули образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. 4. Педагогика (Специална педагогика).

10. 08. 2023 г.

Автор на становището:.....